VIÐMERKINGAR

Fullveldisrødd á Fólkating

Kristina Háfoss
Fólkatingsvalevni
Tjóðveldisfloksins
www.hafoss.com

Hví uppstilla til Fólkatingið ?
Føroyar eru í dag í ríkisfelagsskapi við Danmark og hava vit umvegis heimastýrislógina latið donsku stjórnini suverenitetin, tá ið umrøður ávís mál — eitt nú uttanríkismál. So leingi danska stjórnin burturav umsitir hesi málsøki, ið viðvíkja Føroyum og hevur stóra ávirkan á yvirtøkurnar og tillagingina av føroyska samfelagnum sum heild, er neyðugt við umboðum á Fólkatingi til tess at blanda seg í føroyskan politikk — ikki danskan.

Neyðugt er, at nýta okkara fólkaræðisliga rætt til at fáa ávirkan á viðurskifti, ið viðvíkja Føroyum. Harvið skulu vit eisini nýta okkara umboð til eitt nú, at fáa Fólkatingið at viðurkenna sjálvsavgerðarrætt, tjóðarmál og ognarrætt føroyinga.

Somuleiðis skal ein fullveldisrødd virka til frama fyri meira og betri upplýsing til danska Fólkatingið, donsku fjølmiðlarnar og danska samfelagið sum heild um føroysk sjónarmið og viðurskifti til tess, at leggja ein góðan gróðrarbotn fyri framtíðar samstarvi.

Ongin fullveldisrødd
Undanfarnu 4 árini hevur verið greitt, at ongin av fólkatingsumboðunum hava tala fyri føroyskum fullveldi. Tá ið kjakið um Føroyar og føroysk viðurskifti var í Fólkatinginum herfyri, gjørdist enn einaferð greitt, at Jóannes Eidesgaard, ið annars hevði borið seg fram sum tað føroyska jarnbrotið, varð vorið jarnbrot fyri politikkinum hjá donsku stjórnini, meðan Óli Breckmann heldur enn at tala at og at seta kritiskar spurningar bert kom við smávegis viðmerkingum. Staðfestast má, at ein fullveldisrødd heilt klárt hevur verið saknað á Fólkatingi.

Byggja upp — ikki bróta niður
Sambandsmenn hava í Dimmalætting seinastu tíðina brigslað núverandi landsstýri fyri, at hava brotið samstarvið millum Danmark og Føroyar niður. Veruleikin er meira fjøltáttaður.

Roynt hevur verið, at skipa Føroyar og Danmark í eitt samveldi, har tvær sjálvstøðugar tjóðir samstarva um ymisk málsøki. Hetta er ein roynd at menna og nútíðmansgera samstarvið landanna millum — og harvið at byggja upp nakað nýtt. Í royndini at byggja upp, er skaði óivað hendur á samstarvið landanna millum, men eru tað so sanniliga báðir partar, ið hava skyld í hesum. Eitt nú kann nevnast, at danska stjórnin framleiddi ein "etniskan" roknskap, ið vísti hvussu nógv hvør føroyingur kostaði danska samfelagnum á ein sera misvísandi hátt og somuleiðis vil danska stjórnin ikki viðurkenna at føroyingar sum tjóð ella føroyska málið sum tjóðarmál v.m..

Neyðugt er, at hildið verið áfram við kósini at skipa Føroyar sum sjálvstøðugt land og at virka fyri góðum samstarvi partanna millum.

Týdningarmikið val
Hóast tað hvørgan er fyrstu ella seinastu ferð, at sagt verður, at talan er um eitt týdningarmikið val, so er veruliga talan um eitt av mest týðandi fólkatingsvalum — sæð við føroyskum eygum — nakrantíð. Sjáldan hevur brúk verið fyri fullveldirødd á Fólkatingið í so stóran mun sum júst nú, tá ið arbeitt verður fram ímóti at skipa Føroyar sum eitt sjálvstøðugt tjóðveldi. Neyðugt er, at hava umboð á Fólkatingi, ið arbeiðir til frama fyri hesum og ikki ímóti — og harvið er neyðugt at fáa nýggjar røddir á Fólkating — fullveldisrøddir.

Prótvøka

Heri Mohr

"Nú má røkka ella støkka, nú verður ikki lisið meir!" hugsar Jógvan, áðrenn hann skal upp í búskaparfrøði. Ikki tí, hann heldur sjálvur, at hann er væl fyri.

Eftir boðum frá lærara og próvdómara fer Jógvan við aðrari hondini í spurnarkassan

"Nágreinilig vitan hjá fólki" og tekur ein tilvildarligan lepa: Heimastýrislógin og føroyskur búskapur og vælferð?

Hann setur seg við tað grøna borðið. "Hetta var nú ikki heilt galið", hugsar hann, men rúm tíð gekk, áðrenn ljóð kom av hansara munni, og próvdómarin gjørdist ótolin.

"Í bóklinginum "Frá heimastýri til fullveldi", sum landsstýrið koyrdi í hvørja smogu og hvørja úthurð í Føroyum, er millum annað tilskilað á síðu 5, at "tann politiska viðgerðin í Føroyum er tískil liðug…", og "tí er neyðugt, at fólk nágreiniliga vita, hvat hetta snýr seg um." Eisini verður sagt á síðu 25, "at um ríkisveitingarnar minka eftir heilt fáum árum, kann hetta hava við sær uppsagnir og arbeiðsloysi".

Hvat er tað so, ið fólk mugu vita nágreiniliga? Sjálvandi er eitt ótal av to-be-or-not-to-be-spurningum, sum føroyingar eiga at fáa greitt svar uppá, áðrenn tímaglasið er runnið. Higartil hava upplýsingar, frágreiðingar og grundgevingar um loysingarfilosofiina verið doktrinerar og dogmatiskar og í versta føri merktar av villleiðing og ósannleika.

Í 30-unum í farnu øld vóru ringar tíðir í flest øllum londum í Europa, og í so máta vóru Føroyar einki undantak. Tey, ið áttu bát í neystinum og kúgv í kjallaranum ella fjósinum, vóru kanska frægast fyri. Hungur og hall pikkaði uppá í mongum heimum.

Men við seinna heimsbardaga og bretsku hersetingini av Føroyum hendu stórar broytingar. Føroysk skip fóru at sigla til Onglands við ísfiski, har hann varð seldur fyri góðan prís, og hervaldið gav nógv arbeiði á landi. Lívsgleði og -megi avloysti hungur- og hall-tilveruna. Men prísurin fyri hesa nýggju vælstandstíð var høgur. Sambært bókini "Víkingasynir" fórust 39 skip við l32 monnum, og 44 langfarnir og 6 mans lótu lív á annan hátt á sjónum.

Tá ið bardagin hæsaði av í 1945, áttu føroyskir peningastovnar 52 milliónir í Onglandi og Danmark, men dansurin um gullkálvin gjørdist stokkutur: Longu í august l952 vóru peningaognirnar broyttar til skuld uppá 4.1 mió.

Í 1951 og l952 fór Sjóvinnubankin tvær ferðir á heysin, og báðar ferðir varð hann rekonstrueraður, men l. februar l952 varð lykilin dreyaður um, og bankin lat ikki upp aftur fyrr enn 22. februar við fylgjandi innspræningum:

- Partapeningurin niðurskrivaður við 99%
- Nýggjur partapeningur …… 0.5 mió.
- Løgtingslán … 2.8 mió.
- Løgtingsð innlán ……… 1.35 mió.
- Útvegað til útgerðarlán til skip …… 4.0 mió.

Upphæddirnar frá løgtinginum vóru samb. Beretning angående Sjóvinnubankan síðu 31-34 fingnar til vega við lánum frá statskassanum.

Hetta var so fyrstuferð eftir heimsbardagan, at Jeppe av álvara vaknaði við buldrandi timburmonnum. Fólk í túsundatali rýmdu til Íslands og Danmarkar. Tá var ringt skil í Føroyum, upp á seg kanska verri enn skilið 4o ár seinri, men tað ber tó ikki til at geva heimastýrislógini skyldina, tí tá var hon so nýggj í garði, at umsitingarliga pionerarbeiðið úti í Tinganesi illa nok var fingið frá hondum.

Viðvíkjandi spurninginum um hvørja ávirkan heimastýrislógin hevur havt mótvegis føroyskum búskapi, so kann hesin heldur torføri spurningur kanska svarast við nøkrum dømum:

- Til tess at endurnýggja skipaflotan vórðu fyri hálvari øld síðan føroyskar og danskar lógir settar í gildi. Við hesum lógum kundi landskassin veita studningslán og Fiskeribanken og finansministeriið langfreistað lán. Seinni komu fleiri løgtingslógir um lánveiting úr landskassanum, og úr Danmark kom Færøernes Realkreditinstitut til fígging av skipum. Harumframt álegði løgtingið við ótali av lógum føroyska skattaborgaranum at veðhalda fyri lánum, ið skipaeigarar og annað gott fólk fingu bæði úti og heima. Hetta kom okkum dýrt at standa.

(Nú, nú, pippaði undan skegginum á próvdómaranum).

- Við danskari lóg varð 60-milliónagrunnurin (fleggingargrunnurin fyri Føroyar) settur á stovn. Um hesin grunnur, sum fyri meira enn 20 árum síðan kom undir føroyska umsitig, ikki hevði verið, høvdu SEV, telefonverkið, berghol og landsvegir kanska verið skuggar av sær sjálvum.
- Føroyagrunnurin, fíggjaður av statskassanum, bjargaði Føroya stórsta virki, P/f J. F. Kjølbro, undan húsagangi.

Hetta var eitt sindur um búskapin, og so er tað vælferðin:

- Í 60-unum vórðu danskar lógir á vælferðarøkinum, t.v.s. almanna- og heilsuøkinum, settar í gildi í Føroyum, eins og ríkisstórt lands- og statssjúkrahús og seinni Klaksvíkar sjúkrahús vórðu bygd og fíggjað soleiðis:
  50% statsstudningur og 5o% statskassalán til landskassan.
- Fólkapensiónsgrunnurin, sum var, fíggjaði meginpartin av byggingini av 7 ellis- og røktarheimum. Landskassin og statskassin rindaðu hvør sína helvt av grunsins stovnsfæi.
- Statskassin hevur goldið alla bygging av lærarskúlanum (minus Venjingarskúlan), handilsskúlanum, tekniskum skúlum, næmingaheimum o.ø.
- Tá ið bankarnir og so at siga alt tað føroyska samfelagið fór á heysin í l992/93, veðhelt statskassin fyri tey mongu og stóru lán, sum landskassin hevði tikið í ymiskum londum.

At landskassin - tann føroyski skattaborgarin - misti milliardir upp á skipabygging og aðrar privatar íløgur, hevur einki við heimastýrislógina at gera. Løgtingsins veðhalds- og útlánslógir vóru orsøkirnar til, at hvørt mansbarn føldi sviðan á sín kropp. (Aftur eitt lítið pipp undir skegginum).

Nú tann parturin av løgtingsins fíggjarlóg, sum statskassin sambært lóg skal rinda l00% ella ein %-part, er farin í blokk (í l988 og l993), er tað vorðið mongum greitt, at vælferðin hjá okkum føroyingum er treytað av, at blokkurin undir verandi umstøðum verður brúktur til tað, hann upprunaliga er ætlaður til, nevniliga heilsumál, almannamál og skúlamál, og at hann, so hvørt sum ávís málsøki í blokkinum verða yvirtikin, verður lækkaður samsvarandi".

Jógvan var væl nøgdir við seg sjálvan, helt seg hava klárað uppgávuna á góðari leið, og vælhýrdur spurdi hann læraran, um hann hevði lisið bókina "Der Prozess". "Jú," svaraði lærarin, tað hevði hann og skoytti uppí, at "hon er ikki fyri veikar sálir: statsterror - sálarleyst, vetrarkalt frælsi - sum so nógv annað skrivað av sama heimskenda rithøvundi."

"Allarhelst hava løgmaður og varaløgmaður eisini lisið Kafka", helt Jógvan fyri, "tí báðir minna teir okkum áhaldandi á, at arbeiðið við at "tøma heimastýrislógina" gongur sum ætlað, og "processin" heldur fram. Men hvussu kunnu teir tøma eina eina lóg, hvussu skal tað skiljast, og hvørjar avleiðingar kann tað fáa?"

"Um tú tømir ein hyl, og einki rennur í hann aftur, fær tað álvarsligar avleiðingar fyri alt livandi í honum: kombikk, állur, smákykt og annað livandi rópa tá hvørt í munnin á øðrum: flýggið, flýggið, vit verða týnd av einum terroristi," svaraði lærarin. Próvdómarin tagdi, men undir skegginum sóust varrarnar, sum tá ið hestur vísir tenn og gneggjar.

Í tí Jógvan reisti seg frá tí grøna borðinum, hugdi hann upp á læraran og segði, at Kafka ynskti at skapa loynidómar við tí í huganum, at "tað, sum er álagt okkum at fullføra, er tað ónda, - tað góða er longu givið".

Jógvan fór stillisliga út úr skúlastovuni, og inn kom Annika; nú átti hon tørn.

VIÐMERKINGAR

Hví ræðast fólkaatkvøðuuppskot Miðfloksins ?

Jenis av Rana
løgtingslimur fyri
Miðflokkin

»Undrunnarvert«, er ein av viðmerkingunum til uppskot Miðfloksins um fólkaatkvøðu um lækkanina av blokkinum (hesin viðmerkjarin er blaðmaður), meðan annar viðmerkjari (advokatur) hevur leika í um uppskotið síðani tað frættist. Og ein undrast – tað snýr seg jú bert um at geva tí einstaka føroyinginum, honum, sum uppskotið viðvíkur, honum, sum niðurskurðurin rakar, møguleika at siga sína hugsan, siga um hann heldur heta verða skilagott ella ikki.

Hví er tað nøkur slíkt vera óneyðugt, undrunnarsamt og beinleiðis skeivt?

Mest uttanumtos!
Nógv er gjørt burturúr uttanumtosi, so seint sum í seinasta útgávu viðgerð Fregnir fyrra partin av uppskotinum, tað at Landsstýrið ikki hevur verið í Løgtinginum við hesum álvarsama fíggjarliga máli. (Teir á Fregnum hava forrestin ikki havt áhuga í at tosa við teir, ið uppskotið eiga, men spyrja aðrar!!!) Høvdu allir hesir havt tímað at lurta eftir 1. viðgerð á Løgtingi, ella tosa við uppskotsstillaran, so høvdu teir hoyrt, at orsøkin einfalt er eitt krav frá Løgtingsskrivstovuni, frá sefrøðini har, sum kravdi handan partin við, fyri at vit í heila tikið kundu leggja uppskotið fram. Mær og Miðflokkinum er fólkaatkvøðan tað avgerandi, tað løgfrøðiliga kunnu løgfrøðingar klandrast um so galið teir vilja, men journalistar áttu at kunna gjøgnumskoða orðaskvaldur teirra!!!

Hoyra teir ikki neyðarrópini?
Meira og meira er okkum tó vorðið greitt, at fleiri av aktørunum í hesum leiki mangla ein grundleggjandi førleika fyri at meta um uppskotið, fyrst av øllum at teir neyvan ikki kenna støðuna, ið vanligi føringurin dagliga livir undir. Best og ódámligast kemur hetta til sjóndar í omanfyrinevndu samrøðu Fregnir hevur við advokatin. Niðurstøða hansara er at:

… fólkaatkvøða hevur tú bert, um týðandi, tyngjandi, avgerandi og djúptøknar avgerðir, sum kunnu ávirka hvønn einstakan borgara munandi bæði nú og í framtíðini… (samandáttur úr greinini) og síðani letst hann sum um samfelagsliga støðan í løtuni er bæði trygg og góð.

Slík niðurstøða um støðu samfelagsins kann bert koma frá manni, sum dagliga letur aftur bæði oyru og eygu!!!, tí: ikki er dagur uttan neyðarróp frá onkrum av veiku samfelagsbólkunum.

…tey rópa um hjálp, tey, sum eiga børn, ið bera brek, tí sum ellisárini nærkast frykta tey fyri hvussu verður við óhálpnu børnum teirra, tá tey sjálvi náttúrliga flyta burtur…

…runt landið liggja hjálparleys gomul og bíðja og vóna ta røkt, sum samfelagið tey hava bygt upp átti at veitt teimum, meðan advokaturin og fylgi meta at væl stendur til…

…foreldur sleppa ikki út á arbeiðsmarknaðin afur, tí byggjan av stovnum til børn teirra verður afturumprioriterað – og frá skúlaleiðarum hoyrast harmaljóð um m.a. manglandi játtan at hjálpa teimum børnum, ið serligan tørv hava. Og samstundis finnur tolni føroyingurin seg í at standa á mánaðarlongum bíðilistum fyri at koma á sjúkrahús til neyðugar viðgerðir.

Meðan alt hetta hendir bíður samgongutinglimur Landsstýrið og Løgting um at seta kanning í verk av Jenis av Rana, tí hesin á Løgtingi vágar sær at vísa á hesar veikleikar.

At tú ikki sær, merkir, hoyrir ella á annan hátt registrerar hesa samfelagsstøðuna kann bert skuldast, at tú ferðast á samfelagsligum røkum har trupulleikar eru eitt ókent fyribrigdi. Men tað gevur tær ikki rætt at nokta fyri at støðan hjá mongum er beinleiðis vónleys!!!

Hvør eigur blokkin?
Tað er mitt í hesum veruleika at Føroya Landsstýri, ið skuldi verið tænari og verji hins einstaka, sendir boð til danir og biður teir endiliga ikki senda okkum kr. 340 mió!!! Er tað undarligt at Miðflokkurin heitir á Landsstýrið um at umhugsa hesa avgerð og um ikki annað so at geva teimum, ið avgerðin rakar, høvið at verða hoyrd? Er tað ikki annað enn rímiligt?

Frá byrjan av hevur Miðflokkurin ført fram og heitt á landsstýrið um at fáa gjørt eina fíggjarliga uppgerð við danir. Vit ynsktu at fáa avlíva tosið um at blokkurin er ein gáva frá dønum. Vit meta nevniliga, til annað verður prógvað, at danir á hvørjum ári vinna pening uppá Føroyar (hugsa bert um tað upphædd teir hvørt ár spara uppá Nato »limagjald« vegna Nato virksemi í Føroyum. Ella tað upphædd, ið hvørt ár fellur í fremmandar ríkiskassar vegna gjald fyri at flúgva í Føroyskum loftrúmi). Landsstýrissamgongan segði seg frá byrjan av verða samda í hesum sjónarmiðum Miðfloksins og ynskti at fáa samráðingar við danir um hetta, men knappliga hálsaðu teir upp, søgdu at danir vildu ikki tosa um slíka fíggjarliga uppgerð, spurningurin er so hví? Varð onki um pástand okra, so átti at vera lætt á hendan hátt at avlíva hann.

Landsstýrisins grundleysa knæfall
Tíverri boygdi Landsstýrið seg – samstundis sum hesir í vár sleptu fullveldisætlanini, so bert eitt ivasamt neyðaregg er eftir. Men tíverri boðaðu teir eisini dønum frá, at vit skulu hava 350 mió. minni í blokkstuðli komandi ár. Hetta metir Miðflokkurin er ørskapur og beinleiðis ábyrgdarleyst, vilja danir ikki samstarva um at kanna fíggjarligu viðurskiftini, so skulu vit ikki kapitulera og einsæris bjóða teimum pening, pening, sum vit meta er ogn hjá hvørjum einstøkum føroyingi. Tað minsta vit mugu krevja er, at landsstýrið letur vanliga føroyingin taka støðu til hendan niðurskurð av blokkinum, tí tað er hóast alt hesin, sum í síðsta enda eigur tann peningin, sum nú »skal sendast« dønum, uttan skjalprógv fyri at hesir eiga meira rætt til hann enn vit.

Eitt er at Landsstýrið ikki við fólkaatkvøðu vil(di)/ tordi geva føringum avgerandi orðið um fullveldið ella ikki, tað er so rættur teirra. Men ógrundað er avgerð teirra at taka 30-40.000 kr. frá hvørjum føroyskum húski (og tað bert fyri ár 2002) við einastu grundgeving at skula prógva eitt ella annað yvirfyri sær sjálvum – nærmast barnsligt, fyri at siga tað milt.

Tí hendan áheitan á einstaka lesaran/borgaran og veljaran:

…nýt tín sjálvsagda rætt at krevja at hann/hon, sum tú valdi at umboða teg á Løgtingi virðir teg so frætt, at geva tær møguleikan at kunna siga tína hugsan um hetta stórmál á tí fólkaatkvøðu sum Miðflokkurin hevur skotið upp.

Gamle som bor hjemme

Gurli Restorff

Der tales og skrives så meget om, at det er ønskeligt, at gamle mennesker får lov til at blive i eget hjem så længe som muligt. Det er så sandt som det er sagt, og er nok også, hvad de fleste gamle mennesker ønsker; men med årene kommer der jo for de flestes vedkommende forskellige skavanker, større eller mindre. Hvad gør man for at hjælpe? En nat fra kl. 24 til 8 morgen er streng, hvis man trænger til hjælp, men ikke ved, hvor man skal henvende sig.

Otte timer er lang tid, hvis man f.eks. har leddegigt og ikke orker at vende sig i sengen uden hjælp. Leddegigt kan angribe både unge og gamle; eller hvordan er det at ligge alene om natten efter at have været indlagt på hospital med f.eks. en blodprop; så vil det være godt at kunne kontakte hjemmesygeplejersken eller hjemmehjælp. En hånd og et beroligende ord kan hjælpe på nervøsiteten. Eller hvad med de ikke så få mennesker, som har kræft og mange smerter; også de trænger til et venligt ord – måske lidt ekstra for smerterne.

Der er også gamle mennesker, som måske kan blive lidt konfuse, tænde for de elektriske plader, måske gå en tur, hvilket jo i højeste grad er farligt om natten. Ja man kunne blive ved i en uendelighed.

Der er og har været i mange år hårdt brug for hjemmesygeplejerske og hjemmehjælp om natten. I Danmark har ordningen virket en del år til beroligelse og mange gamle og syge, som bor alene. Det kan næppe vælte samfundets økonomi, så jo før ordningen bliver gennemført her, des bedre til gavn for gamle og syge.

Álaker, bátar og P/F Vónin

Arni Gunnar Poulsen

Skrivað var, at neyst og ein partur av Álakersvík skal gera pláss fyri trolvirkinum Vónini.

Eg havi mína dagligu gongd har um leiðir, og tað sum eg síggi er, at lastvognar koma við greiðum til Vónina og fara við greiðum frá Vónini, higar og hagar.

Hetta verður gongdin í framtíðini. Vónin fer ongantíð at hava ein fraktbát liggjandi har og bíða eftir einum troli at sigla út á keiina ella aðrastaðni í Føroyum.

Gevið Vónini eitt grundøkið alla aðrastaðni, enn at skamfíla tað, sum eftir er av Álakersvík. Tí lastvognar fara teir altíð at brúka.

Stjóri í Álandi

Norrøna felagið í Føroyum

Áðrenn Mikkjal Helmsdal settist í stjórastólin hjá Sjónvarpi Føroya, var hann í nøkur ár stjóri á Norðurlendska stovninum á Álandi.

Um hetta starvið hjá sær og um norðurlendska arbeiðið á Álandi fer Mikkjal Helmsdal at greiða frá á fundi hjá Norrøna felagnum mikukvøldið tann 14. november. Fundurin verður í Listaskálanum kl. 19.30.

Tíverri gjørdist neyðugt at gera nakrar broytingar í skránni fyri veturin. Fyrilesturin hjá Sveini I. Tummassoni, sum skuldi vera mikukvøldið 7. november, er útsettur. Og fyrilesturin hjá Niels á Velbastað verður mikukvøldið 9. januar 2002 í Norðurlandahúsinum.

Annars verður 50 ára veitslan sum ætlað leygarkvøldið 17. november kl. 19.30 í Müllers pakkhúsi.

Freistin at tekna seg til veitsluna er úti mikudagin 7. november. Limirnir kunnu tekna seg við at gjalda girokortið, sum varð sent saman við vetrarskránni hjá felagnum.